

**MLADI IN MLADINSKE
ORGANIZACIJE V
ČASU COVID-19:
PRIOROČILA MSS ZA
ZAJEZITEV POSLEDIC**

**MLADINSKI
SVET
SLOVENIJE
NATIONAL
YOUTH
COUNCIL
OF SLOVENIA**

OPIS POLOŽAJA MLADIH V ČASU COVID-19

Na Mladinskem svetu Slovenije (MSS)(1) že vse od začetka epidemije COVID-19 budno spremljamo različne posledice, ki jih zdravstvena in družbeno-gospodarska kriza prinaša v našo družbo, pri čemer se še posebej zavedamo težkega položaja, v katerem so se znašli mladi. Kriza je posegla na vsa področja in še bolj poglobila neenakosti v družbi. Osamosvajanje mladih, ki je zaradi porasta negotovih oblik zaposlitve, relativno nizkega plačila za opravljeno delo in skorajda neobstoječe stanovanjske politike oteženo, je v tej situaciji postalo še težje.

V skladu z našim temeljnim poslanstvom, ki je zagovarjanje interesov mladih in izboljšanje položaja mladih, izpostavljamo ključna področja in priporočila za zaježitev posledic krize, s katerimi želimo vplivati na sedanost in prihodnost mladih. Mladi in mladinske organizacije so pomemben del družbe, ki ne sme ostati spregledan.

Čas korona krize je dokaz, da so tudi hitre spremembe možne, če zanje le obstaja volja. Praktično čez noč smo sprejeli ukrepe, za katere si pred krizo nismo mogli niti predstavljati, da so izvedljivi. Zagotovili smo temeljni dohodek za samozaposlene, si organizirali delo od doma, spodbujali pomen lokalno pridelane hrane ipd. Na situacijo se je hitro in uspešno odzval tudi mladinski sektor (2). Hitro se je reorganiziral, prilagodil svoje programe in na ta način ohranjal poslanstvo ter stik s svojim članstvom.

Na podlagi pridobljenih podatkov s terena v nadaljevanju izpostavljamo področja, ki bi jih bilo potrebno prioritarno urediti za izboljšanje položaja mladih in mladinskih organizacij. Nenazadnje je kriza tudi priložnost za premislek, v kakšni družbi želimo živeti in kakšno prihodnost želimo, predvsem za mlade, ki so šele na začetku svoje poti.

Verjamemo, da so pristojne institucije naredile vse, kar je bilo v njihovi moči, da bi v čim večji meri ublažile posledice epidemije, zato naj spodnja priporočila služijo kot izhodišče za izboljšave dosedanjih prizadevanj. Položaj mladih se v družbi lahko izboljša le, če ukrepi, ki se sprejemajo, temeljijo na dejanskih potrebah mladih.

1) MSS je krovno združenje nacionalnih mladinskih organizacij, ki preko svojih članic delujejo po celotni Sloveniji. Pod svojim okriljem združuje organizacije z različnimi interesnimi, nazorskimi ali političnimi usmeritvami.

2) »mladinski sektor« so področja, kjer poteka proces oblikovanja in uresničevanja mladinskih politik in mladinsko delo in so opredeljena v 4. členu ZJIMS (ZJIMS).

OBSTOJ MLADINSKIH ORGANIZACIJ

Mladinske organizacije in organizacije za mlade so izrednega pomena pri razvoju posameznika in celotne družbe, saj vključujejo mlade v družbo, krepijo njihove socialne in državljanske kompetence in kvalitetno polnijo njihov prosti čas. Mladinske organizacije s svojim delom in skozi svoje programe vzgajajo generacije angažiranih in odgovornih posameznikov in s svojimi aktivnostmi izboljšujejo kvaliteto življenja v okoljih, v katerih delujejo, kar se je pokazalo tudi v trenutni krizi. Za številne mlade so mladinske organizacije varen prostor, pomemben vir kvalitetnih informacij, ponudnik neformalnega izobraževanja in polje za njihovo udejstvovanje in razvoj.

Učinki mladinskega dela in dela, ki ga opravljajo mladinske organizacije pa niso usmerjeni le v razvoj posameznika, temveč imajo pozitivne učinke na celotno družbo. Na pobudo mladinskih organizacij so se v različnih lokalnih okoljih vzpostavile številne skupine prostovoljcev, ki so na različne načine pomagale pri reševanju krize. Prav tako so člani in prostovoljci mladinskih organizacij pomagali civilni zaščiti in nudili pomoč na terenu.

Žal pa se številne mladinske organizacije in organizacije za mlade se trenutno soočajo z velikim izpadom dohodka. Ker se je financiranje preko nekaterih razpisov ustavilo in ker je situacija glede možnosti izvedbe programov izjemno nepredvidljiva, je za nekatere organizacije vprašljiv celo njihov obstoj.

Mladinske organizacije so pomemben del družbe, ki omogočajo hitrejše osamosvajanje mladih, poleg tega pa opravljajo neprecenljiva družbeno koristna dela, zato je pomembno, da se jim omogoči obstoj ter zagotovi sredstva za njihovo delovanje. Mladinske organizacije so pogostokrat edine, ki organizirajo dejavnosti za socialno ogrožene mlade, jim nudijo varen prostor in jih na ta način vključujejo v družbo.

Mladinske organizacije imajo prav tako pomembno vlogo pri spodbujanju in aktiviranju mladih za vključevanje v družbo, zato je pomembno, da se jim omogoči obstoj in delovanje.

OBSTOJ MLADINSKIH ORGANIZACIJ

PREDLAGAMO, DA SE:

- zagotovi sistemska sredstva za delovanje mladinskih organizacij in organizacij za mlade, ter v večji meri prepozna pomen njihovega delovanja;
- zagotovi sredstva za zaposlitve mladinskih delavcev in ustvarjalcev programov, ki so zaradi epidemije ostali brez dela.

BIVANJSKA PROBLEMATIKA

V času epidemije se je že tako slab položaj na bivanjskem področju za mnoge samo še poslabšal. Osnovna težava stanovanjskega trga v Sloveniji je lastniška struktura, saj imamo v Sloveniji več kot 92% stanovanj v lasti fizičnih oseb in le dobrih 5% stanovanj v javni lasti (vir SURS). Za povprečnega mladega človeka in tudi za mnogo mladih družin je tržni najem pravzaprav edina opcija samostojnega bivanja. Tržni najem pa je drag, negotov (pogodbe se običajno sklepajo za 1 leto ali manj), najemniki se že pri iskanju stanovanja srečujejo s številnimi ovirami, prav tako pa je pri tržnem najemu mnogo nezakonitosti, kršenja pravic najemnikov itd., kar mladim bivanje še dodatno otežuje.

Največje težave imajo tudi v trenutni krizi mladi, ki so najemniki v tržnih stanovanjih z visokimi najemnini in so bili od dohodek, najemnino pa so morali plačevati tudi v času epidemije. Poleg študentov so to pogosto mladi zaposleni oz. samozaposleni ter mlade družine. Številnim od njih, ki so že pred krizo z lastnim zaslužkom komaj plačevali stroške najema, je izguba dela ali zmanjšanje prihodka pomenila tudi izgubo doma. Na tem mestu bi radi ponovno opozorili, da je bivanjska problematika prioriteto področje, ki ga je potrebno nasloviti celostno in dolgoročno ter nadaljevati z implementacijo raznolikih ukrepov. Mladim morajo biti stanovanja dostopna za nakup ali najem in vsak mlad človek bi moral z vstopom na trg delovne sile imeti možnost osamosvojitve, k čemur sodi tudi lastno oz. najeto stanovanje ter ustrezne bivalne razmere.

Kljub dejstvu, da bivanjska problematika ni tako obsežna na podeželju, se je potrebno zavedati, da mladi rešujejo stanovanjsko vprašanje predvsem z dograditvijo stanovanjskih površin na objektih staršev, kar lahko vodi v slabše osamosvajanje mladih in v povečanje njihovih stisk. Zato je pomembno zagotoviti enake pogoje za mlade v mestih in na podeželju. Neurejena stanovanjska politika je pogosto tista, ki mlade »odžene« iz naše države, saj jim druge države poleg boljših pogojev zaposlitve nudijo tudi ugodne možnosti za najem, nakup ali gradnjo stanovanj. Uspešno rešeno stanovanjsko vprašanje je eden od dveh najpomembnejših mejnikov na poti osamosvajanja mladih. In kot tak bi moral biti obravnavan tudi s strani države.

BIVANJSKA PROBLEMATIKA

PREDLAGAMO, DA SE:

- zagotovi pomoč mladim, ki živijo v tržnih najemniških stanovanjih in so ostali brez ali z zmanjšanim dohodkom in bodo tudi po preklicu epidemije občutili izpad dohodka, z zamrznitvijo najemnin in da se dodeli dodatek za študente, ki z najemno pogodbo izkažejo stroške najema;
- razmisli o možnostih uporabe sob ali stanovanj v praznih hotelih in drugih praznih turističnih kapacitetah in se jih nameni mladim, ki rešujejo stanovanjsko vprašanje;
- prevzame poroštvo za stanovanjske kredite mladih (pri tistih, ki so zaposleni za določen čas), hkrati pa zagotovi možnost odloga plačila za primer izpada prihodkov (izgube službe) pri posojilojemalcih;
- zagotovi stimulatívno davčno politiko za prvi nakup stanovanja (možnosti: subvencija, uvedba dohodninske olajšave, oprostitev DDV s posledično nižjo ceno);
- poveča fond javnih stanovanj (najprej tam, kjer je potreba po njih največja) – še posebej več neprofitnih najemniških stanovanj za mlade;
- investira v stanovanjske zadrúge;
- zapolni prazna javna in zasebna stanovanja, npr. z obdavčitvijo praznih in davčno razbremenitvijo tistih v urejenem najemu, odkupom stanovanj, prenosom lastništva itd;
- regulira in omeji oddajanje stanovanj preko spletnih platform, kot je AirBnB (in naj ne bo davčno privlačnejši od dolgoročnega oddajanja v najem, kot je to sedaj) ter oddajo stanovanj na črno;
- ponovno uvede ugodna posojila za mlade družine;
- mladim, ki se odločijo za gradnjo lastnega doma, zagotovi hitrejše in cenejše pridobivanje gradbenega dovoljenja in oprostitev (vsaj delna) komunalnega prispevka.

TRG DELA IN NEGOTOVE OBLIKE DELA

Na Mladinskem svetu Slovenije že dlje časa opozarjamo na problematične razsežnosti atipičnih (prekarnih) oblik dela, ki se razlikujejo od rednega delovnega razmerja oziroma pogodbe o zaposlitvi za nedoločen čas. Te so naslednje: študentsko delo, delo preko podjetne ali avtorske pogodbe, samozaposlitev (samostojni podjetnik), osebno dopolnilno delo, dopolnilna dejavnost na kmetiji, agencijsko delo ter pogodba delo za določen čas.

Prekarne oblike dela, ki so v porastu predvsem med mladimi, večinoma ne zagotavljajo socialne varnosti in drugih pravic, ki izhajajo iz dela. Slovenija se med evropskimi državami uvršča v sam vrh držav s tovrstnimi oblikami zaposlitve. Kljub temu, da marsikatero od atipičnih oblik dela vsebuje elemente delovnega razmerja, prekarni delavci nimajo enakih pravic in zaščite kot redno zaposleni delavci; npr. nadomestilo za čas odsotnosti z dela zaradi bolezni, plačan letni dopust, nadomestilo za prehrano med delom, nadomestilo za prevoz na/z dela in nadomestilo za brezposelnost.

Prekarno delo ni dolgotrajno, zaslužek od prekarnega dela pa pogosto ne zagotavlja dostojnega preživetja, kar povzroča velik stres ter poslabšuje (fizično in duševno) zdravje. Problematike prekarnega dela so se še posebej izrazile v trenutni krizi. Številni mladi so čez noč izgubili zaposlitev, saj so najlažje odpustljiva delovna sila in za veliko mladih, ki so se že pred krizo komaj preživljali iz meseca v mesec, trenuten položaj na trgu dela ne zagotavlja preživetja.

V času krize COVID-19 smo dobili tudi dober vpogled v to, kako slabo je strukturirano in definirano študentsko delo. Namen študentskega dela naj bi bil omogočiti pridobivanje delovnih izkušenj ter dodatnega zaslužka dijakom in študentom v času izobraževanja in ne zaslužek, ki omogoča preživetje. Izkazalo pa se je, da so številni študenti ostali brez sredstev za preživetje, kar je tudi področje, ki ga je potrebno v prihodnosti urediti.

TRG DELA IN NEGOTOVE OBLIKE DELA

PREDLAGAMO, DA SE:

- zagotovi denarno pomoč delavcem v prekarnih oblikah zaposlitve, samozaposlenim in študentom, ki so ostali brez dela in so tudi po koncu epidemije deležni izpada dohodka ter se jim s tem omogoči preživetje v že tako težki in nepredvidljivi situaciji;
- poveča nadzor nad kršitvami delovnopravne zakonodaje;
- izenači pravice prekarnih delavcev z redno zaposlenimi in se jim na ta način zagotovi socialno varnost;
- razmisli o spremembi zakonodaje, ki bo onemogočala prekarno delo. Vsako delo, ki vsebuje elemente delovnega razmerja, vključno z delom samozaposlenih, ki so to postali po sili razmer, mora postati delo po pogodbi o zaposlitvi za nedoločen čas.

ODDALJENOST OD URBANIH SREDIŠČ

Kljub prizadevanjem in zavezam Slovenije k razvoju podeželja so razlike med življenjem v mestih in na podeželju še vedno izrazite. Oddaljen dostop do urbanih središč in neurejen javni potniški promet še dodatno otežuje mladim dostop do kakovostnih zaposlitev in javnih storitev. Država bi se morala v večji meri zavedati pomena dobro urejenega javnega potniškega prometa, tako z vidika trajnostne mobilnosti kot tudi z vidika zagotavljanja kakovostnih storitev za vse.

Prav tako je v številnih krajih na podeželju slab dostop do širokopasovnega interneta, kar je v trenutni krizi, predvsem mladim, ki so se bili primorani šolati ali delati od doma, bistveno otežilo opravljanje obveznosti.

ODDALJENOST OD URBANIH SREDIŠČ

PREDLAGAMO, DA SE:

- okrepi in izboljša linije javnega potniškega prometa;
- zagotovi ustrezno infrastrukturo in dostop do širokopolovnega interneta, ki bo mladim omogočala enake pogoje za življenje v mestih in na podeželju.

POLOŽAJ MLADIH S KMETIJ

Izbruh virusa in njegovo širjenje sta vplivala na številne gospodarske panoge, močne posledice pa sta pustila tudi v kmetijskem sektorju. Ustavitev nekaterih kanalov prodaje, znižanje cen, nezmožnost plačevanja prispevkov in kreditov, so le nekateri izmed izzivov, s katerimi so se in se še bodo soočali (mladi) kmetje v nastali situaciji.

Velikokrat se je izpostavilo (in se še mora), da je kmetijstvo in razvoj podeželja strateškega pomena za državo, pa naj se to odrazi tudi v ukrepih za mlade na podeželju, ki bodo koristili tako kmetom kot mladim na podeželju, ukrepov za blažitev posledic in za vložek v prihodnost.

Nepredvidljiva situacija epidemije je podeželje ohromila. Kmetje so imeli in še imajo največ težav zaradi izpada oz. znižanja prihodkov ter zaradi oteženega dostopa do vseh potrebnih materialov za kmetovanje. Ker vsi moramo jesti in vsi radi dobro jemo, je zdrava, lokalno pridelana in kakovostna hrana za nas vse strateškega pomena, zato je ključno, da država tudi (mladim) kmetom zagotovi temelje za nemoteno delovanje. Kmetijstvo je tovarna na prostem in kot opažamo v zadnjih časih, zakonitosti narave ni vedno moč predvideti, niti nevtralizirati. Zato je toliko bolj pomembno, da se v kmetijsko politiko uvede strateško načrtovanje. Le načrtovanje na dolgi rok prinese trajnostne rezultate, posledice rezultatov pa se odražajo v ohranitvi mladih v gospodarski panogi kmetijstva ter njenem trajnostnem razvoju.

POLOŽAJ MLADIH S KMETIJ

PREDLAGAMO:

- Izplačilo kriznega dodatka vsem kmečkim zavarovancem (obveznim in prostovoljnim) za njihov trud v času epidemije;
- omejitev uvoza pri živilsko pridelovalni industriji (ŽPI), kjer smo s hrano samooskrbni;
- strožji nadzor nad kršitvami ŽPI pri uvozu živil;
- upoštevanje evropskih dokumentov pri označbah živil;
- promocijo slovenskih izdelkov, kupujmo lokalno;
- promocija vseh kmetov, ne zgolj nosilcev ekološke pridelave;
- postavitve minimalnih tržnih odkupnih cen;
- povišanje deleža slovenskih živil pri nakupih hrane v javnih zavodih živil (pridelani in predelani v Sloveniji) na 50%;
- zagotovitev, da vsa podjetja ŽPI, ki prejemajo državna sredstva, več kot 50% surovin odkupijo od slovenskih dobaviteljev tudi po koncu epidemije;
- možnost predavansnih plačil na I. in II. stebru skupne kmetijske politike (SKP);
- čim hitrejša izplačila sredstev, pridobljenih z razpisi (predvsem investicijski razpisi in razpis za prevzemnike kmetij);
- razpise za spodbuditev razvoja družinskih kmetij;
- poenostavitev vnosa zbirnih vlog (v trenutni situaciji preko video klica oz. klica).

DUŠEVNO ZDRAVJE MLADIH

Stiske mladih, ki se že tako ob svojem vstopu v samostojno življenje srečujejo z mnogimi izzivi, kot sta iskanje zaposlitve in stanovanja, se bodo v času krize še poglobile. Poleg tega se bodo poglobile stiske mladih, ki prihajajo iz socialno ogroženih družin. Odsotnost socialnih stikov, preživljanje časa v krogu družine, ki jim ne nudi varnega okolja ter skrb za prihodnost zaradi negotove situacije bodo vplivale tudi na psihično zdravje mladih.

Polovica vseh duševnih motenj se začne do 14. leta starosti (vir: NIJZ). Če želimo imeti zdravo družbo, moramo posvetiti več pozornosti duševnemu zdravju otrok in mladostnikov. Zdravstvene evidence in raziskave že več desetletij kažejo, da vzhodni (pretežno ruralni) del Slovenije izkazuje slabše kazalnike duševnega zdravja in višje stopnje samomorilnosti kot pa njen zahodni del. Med podeželskim prebivalstvom so še posebej ranljivi kmetje, saj prav ta poklicna skupina v letu 2016 izkazuje najvišjo grobo stopnjo samomorov med vsemi drugimi poklici oz. je ta štirikrat višja v primerjavi s celotno grobo stopnjo samomorov po poklicnih skupinah (vir: NIJZ).

Na MSS ugotavljamo, da razmere na področju duševnega zdravja niso urejene in da so premalo naslovljene. Pomanjkljivo sistemsko reševanje vprašanja duševnega zdravja, stigmatizacija duševnih motenj in otežen dostop do strokovne pomoči najbolj prizadene ranljive skupine, kamor spadajo tudi mladi.

DUŠEVNO ZDRAVJE MLADIH

POZIVAMO IN PREDLAGAMO:

- k čimprejšnji zakonski ureditvi področja duševnega zdravja in implementaciji Resolucije o nacionalnem programu duševnega zdravja v sodelovanju s stroko, ki bo prinesla zelene rezultate in pozitivne spremembe. Mladi si želimo strokovno in kvalitetno usposobljen kader, ki bo skrbel tako za preventivo in kurativo na področju duševnega zdravja ter sistemske celostne rešitve, ki bodo omogočale regulacijo področja ter boljšo oskrbo na področju duševnega zdravja za vse;
- oblikovanje smernic za dolgoročno delovanje sistema na področju duševnega zdravja v Sloveniji skupaj z mladimi s podeželja.

ZAKLJUČEK

Mladi so pogosto najbolj prezrt del družbe, za katerega po mnenju mnogih ni treba uvajati posebnih ukrepov. Tako razmišljanje pa zaradi pomembnosti življenjskih prehodov, ki jih posameznik opravi v obdobju mladosti, ni pravilno. Če si torej želimo zdravo, skladno in povezano družbo, ki bo nudila perspektivno prihodnost in v kateri bodo ljudje z veseljem ter produktivno živeli, moramo ustrezno poskrbeti prav za mlade – skupaj z mladimi.

V Mladinskem svetu Slovenije si pri tem prizadevamo za sodelovanje vseh družbenih akterjev, ki lahko kakorkoli prispevajo k izboljšanju obstoječih okoliščin in pogojev. Prizadevamo si za razvoj dolgoročne in usklajene politike, ki bo ustrezala potrebam mladih, jim omogočila uspešno integracijo na trg dela, jih motivirala k vseživljenjskemu učenju ter zagotovila pogoje za rešitev bivanjskega vprašanja. Tako lahko namreč pomembno vplivamo na kakovost življenja v Sloveniji in prihodnost naše družbe.